

Grundläggande begrepp	1
Blocka	1
Ta bort bark och ytved	2
Juvenilved	2
Olika kvaliteter	2
Generella krav	3
Måttuktighet	3
Längs med fiberriktningen	3
Krokigt virke	4
Kvist	4
Byggnadsvirke	4
Snickerivirke	4
Stjärnsågning	4
Kvartersågning	5
Exempel på sågteknik	5

När man lägger första snittet i en stock bör man ha bestämt sig för vad man vill ha ut av den. En liten stunds eftertanke och planeringen innan det snittet kan öka utbytet från stocken avsevärt. Om man är ute efter virke för att brädfodra en vägg, eller regler för att bygga en stomme, eller virke för avancerat snickeri gör att man bör tänka och såga på delvis olika sätt. Sågteknik är nästan i klass med religion när det gäller olika övertygelser. Här ges olika exempel på hur man kan tänka, men i verkligheten är det den som sågar som avgör.

(Denna sida håller på att skrivas och är långt ifrån klart. Detta är ett mycket, mycket omfattande ämne. Hjälp gärna till!)

Grundläggande begrepp

För de som har sågat en tid är vissa saker självklara. Men för de som skall börja är det inte alltid så självklart. Här går några grundläggande begrepp igenom, som används i den övriga texten.

Blocka

När man sågar upp stocken börjar man med att göra om den runda stocken till ett mer eller mindre fyrkantigt block. Sedan sågar man ut regler och brädor ur det blocket. Blocket gör att man kan styra sågsnittet och få raka och exakta skär. Genom att göra blocket så att hörnen blir avrundade kan man få ut mer virke, men en del av virket får då vankant med bark.

Eventuellt använder man olika sågar för att blocka respektive såga upp blocket. Exempelvis kan det vara snabbare och enklare att blocka grovt timmer med en motorsågsbaserad såg, än en bandsåg, särskilt om det kan vara problem med föroreningar/sand/jord i barken.

Ta bort bark och ytved

Ytterligare en anledning till att blocka är att minska ytveden och få spänningar att släppa. Mantelytan på en stock är typiskt "spänd", vilket innebär att om man klyver en stock på mitten så är det stor risk att halvorna "skjuter rygg" mot varandra, och det går inte att lägga dem plant. Genom att först ta bort ytved så minskar man den risken en hel del. Ofta kan man se att ytorna "sprätter" upp från stocken när man sågar bort dem i samband med att man blockar. Det är en varning om att det finns spänningar i stocken som man bör minska innan man "spräcker" blocket. Enklast gör man det genom att såga bort brädor eller plank på utsidorna av blocket, och på det viset ta bort mer ytved.

Juvenilved

Omkring mårgen, i mitten av stocken, finns juvenilved, eller ungdomsved. Den har helt andra egenskaper än den övriga veden. Det innebär att en bräda eller regel som innehåller juvenilved kommer att spricka och få låg hållfasthet. När man sågar försöker man ofta såga bort denna del och kassera den. För enklare syften, där det inte gör så mycket med sprickor, kan även juvenilveden användas. Exempelvis brädfodring på baksidan av ett uthus.

Genom att vara noga med hur man blockar försöker man få juvenilveden horisontellt i mitten av blocket, så att det bara blir en enda bräda eller regel som behöver kasseras.

Olika kvaliteter

Dina egna behov är det som avgör mest. Behöver du massor med virke för att bygga, så sågar du massor med sådant virke. Behöver du mindre mängder högkvalitativt snickeriverke så försöker du såga så mycket av det som möjligt. Normalt är det just byggnadsvirke den självverksamme sågverksägaren sågar mest av, men ibland ser man en extra fin stock, och det är då synd att inte utnyttja den till att såga fint snickeriverke. Riktigt fint snickeriverke kan man sälja och ta bra betalt för. Att själv ha tillgång till sådant virke för egna projekt är också en fröjd.

Hur stocken ser ut bidrar naturligtvis en hel del. En grov och lång frodvuxen gran låter man gärna bli brädfodring och reglar. Och man sågar då för att maximera antalet reglar och brädor man kan få ut.

En kort rak fin fura med täta årsringar kanske man kan använda för att få ut högkvalitativt snickeriverke för att snickra möbler eller liknande. Då sågar man för att få ut virke som är formstabil med stående årsringar, så långt som det är möjligt.

Ofta kan samma stock ge båda typerna av virke. Normalt kan man bara få ut en mindre mängd högkvalitativt snickeriverke ur en stock, resten blir byggnadsvirke.

Det går naturligtvis inte att få högkvalitativt snickeriverke ur en dålig stock. Men det går tyvärr utmärkt att få billigt byggnadsvirke ur en stock som istället hade kunnat bli extremt fint snickeriverke.

Knep: Måttriktighet med bandsåg

En bandsåg ger tunna snitt, typiskt 2-3 mm. Det innebär att det går att såga med 25 mm intervall generellt. För en bandsåg med 2 mm snitt kan man ställa ner linjalen 1 mm och sedan använder man genomgående 25 mm intervall vid all sågning.

En 1-tum bräda blir då utsågad 23 mm och torkar ner till ca 22 mm.

En 2-tum plank eller regel blir då 48 mm och torkar ner till 45-46 mm.

4-tum måttet motsvaras av 98 mm, som torkar ner till 94-95 mm.

Måtten stämmer hyfsat bra med dimensionshyvlat virke från byggmarknader.

Lite grovt sandpapper och ytan blir nästan lika fin. (Men sandpapprad yta är mer smuts- och fuktkänslig än en hyvlat, då fler fibrer är brutna.)

På detta sätt kan man enkelt räkna ut i huvudet vad man kan få ut av ett block som är kanske 200 x 200 mm. Och man kan slippa få huvudvärk av sågningen.

Generella krav

När man sågar så är måttriktighet och så mycket längs med fiberriktningen som möjligt generella krav.

Måttriktighet

Det fina med att såga till sig själv är att man vet vad man behöver, och man kan då såga efter det. Då är måttriktigheten inte mot en standard, utan mot ditt faktiska behov.

Längs med fiberriktningen

Genom att såga så mycket som möjligt längs fiberriktningen ökar man styrkan på virket och gör att det tål väder och vind bättre. Typiskt suger virke vatten i fiberriktningen. Genom att då bryta fibrerna så lite som möjligt minskar man den risken.

Typiskt åstadkommer man sågning längs fiberriktningen genom att såga med centrum på stocken i våg, alltså när man blockerar för att få juvenliveden i våg i mitten av blocket, När man blockerar tar man alltså bort mer av grovänden än av klenänden. Är man noga mäter man in mitten av årsringarna exakt med en tumstock innan man lägger första snittet, så att man säkert får mitten av stocken i våg.

Krokigt virke

Typiskt sågar man först av "ryggen" på det krokiga virket. I samband med det försöker man se till att utbytet av stocken ändå blir rimligt. I vissa fall är det bättre att istället kapa stocken vid kröken, i annat fall blir det väldigt lite kvar att såga efter att man tagit bort ryggen. Eftersom man sågar av mycket fibrer i samband med att man tar bort ryggen så blir det typiskt sämre virke från en krokig stock. Om man hade kapat den istället kunde det blivit en större mängd kortare virke av avsevärt högre kvalitet.

Kvist

Normalt innebär kvist att man inte vill använda virket till annat 'n byggnadsvirke. Men eventuellt kan man blocka så att det ändå blir en del brädor/reglar som är mer eller mindre kvistfria.

Byggnadsvirke

Typiskt ställer man inte så stora krav, annat än hyfsad måttriktighet, på byggnadsvirket. Alla brädor bör vara lika tjocka, alla reglar bör ha samma mått. Helst skall man ha bra längd på virket, det blir då mer användbart. Men även kortare virke kan användas vid bygge.

Så länge det inte är röta i en stock så kan man såga upp det mesta till byggnadsvirke.

Man försöker såga upp stocken så att man får så mycket brädor och reglar som möjligt ut ur stocken. Man kan eventuellt tillåta en hel del vankant på reglar (man måste då ta bort barken innan man torkar) och på så sätt utnyttja avsmalningen av stocken till kortare reglar.

Snickerivirke

Stockar med täta årsringar, liten avsmalning och lite kvist kan bli prima snickerivirke. När man sågar försöker man få årsringarna "stående". Orsaken är att virket vid fuktförändringar krymper (när det blir torrare) eller expanderar (när det blir fuktigare), men olika mycket i förhållande till årsringarnas riktning. Rörelsen tvärs årsringarna blir mycket mindre än rörelsen längs årsringarna.

En golvbräda med stående årsringar blir inte mycket bredare eller smalare med årstidernas växlingar, medan ett golv lagt för tätt med brädor som har liggande årsringar kan bångna och pressa isär väggar om det vill sig illa. Brädorna med stående årsringar rör sig egentligen precis lika mycket, men den rörelsen innebär främst bara att tjockleken på brädorna ändrar sig lite.

I bilden ovan visas överst en bräda med stående årsringar, och under en med liggande årsringar.

Bordsskivor, byrålådor, dörrar och fönsterbågar är exempel på andra träföremål där stående årsringar är viktiga för ett bra resultat. Annars spricker eller fastnar det man snickrat när luftfuktigheten ändras.

Stjärnsågning

Helst vill man stjärnsåga en stock för att få ut så mycket virke, med stående årsringar, som möjligt. Det innebär att man tar ut brädor med ena kanten mot centrum av stocken och den andra kanten mot utsidan av stocken. Ungefär som strålarna från en stjärna eller visarna på en klocka. Men det krävs en oerhörd massa vridningar och vändningar av stocken för att åstadkomma detta. I praktiken klarar man bara att få ut några brädor/plank med stående årsringar.

Kvartersågning

En kompromiss kan vara att kvartersåga stocken. Det innebär att man "spräcker" blocket genom att ta ut en plank eller två brädor i mitten av blocket. De får då stående årsringar.

Sedan sågar man halvorna på mitten, och tar ut ytterligare några brädor/plank med stående årsringar.

Slutligen sågar man ner "kvarteren" till regler eller brädor. De få nästan stående årsringar.

Detta sätt att såga är också rätt besvärligt och tidskrävande, och kräver en del extra jobb med fixturer, men man får ut fint snickerivirke.

Det kan vara frestande att låta bli att blocka upp innan man börjar kvartersåga. Ibland går det bra, men ofta skjuter kvarteren rygg på grund av spänningar i ytveden och man får stora problem med att såga rätt, om man inte kan fixera sågämnet.

[Exempel på kvartersågning, animering.](#)

Exempel på sågteknik

Här nedan följer ett exempel på sågteknik av en stock, detta är ett av många sätt för att uppnå samma resultat

Sågning med stocken liggandes på ett fåtal stockhyllor och som man reglerar tjockleken genom att höja eller sänka stocken får man börja med att såga dalsidan, eller insidan på böjen, då den är svår att lägga med ryggen upp på ett bra sätt.

Höj, spärra hyllan vid topppänden och sänk tills måttet blir samma från kärnan till sågsnittet på båda ändar. Var inte rädd för att ta lite för mycket bak, men överdriv inte då virket slår sig ännu mer då.

Såga.

Vänd stocken ett halvt varv och höj till rätt höjd, det är nu man får bestämma sig för vilket sortement man ska ta ut ur blocket. Räkna med lite vingelmån, och bli inte förtvivlad när det inte stämmer! En vanlig grovlek på kedjan ger en kvarttum sågspår, vilket är lite mer än 6mm.

Ta ut klensortement av lägre kvalite under snålbaken på ryggsidan, de duger till strö. Ta ev en till för att få en mera symmetrisk start på det som sen ska tas ut.

Vänd sen stocken så att insidan på kröken av de sidor som är bak kvar hamnar uppåt och lägg en plan sida mot anhallen. Lås fast lite lätt först och upprepa att veva upp, spärra och sänka. Om man nu tittar efter kärnan i den yta man sågat så ser man hur stocken ligger, jämför med balken på något sätt, de ska vara parallella. Lås fast ordentligt så att inte stocken vrider sig, det är retligt med propellervirke.

Såga

Vänd stocken ett halvt varv och sen är det dax att fundera på vilken blockbredd man ska ha och om man ska ta ut nåt kantsortiment, nåt klenare under baken kanske två eller nåt grövre på ena sidan. Blocket bör bli så symetriskt över kärnan som det går, och helst lika i båda ändar.

Såga

Vänd ställ in och såga, först tills där blir blockbredd, sen från vart håll på blocket, vänta dock med sista snittet tills det finns två block att lägga biten imellan innan den sågan så är det ofta lättare att få den hyfsat rak.

Om det är mycket spänning i virket kan man behöva kila lite bakom svärdet när man sågar för att det ska gå rakt, men inte för mycket för då svänger det av det i stället, och det följer inte mycket till logik så det är till att prova sig fram.

Annars så är en standardlösning på nästan allt som avviker vid själva sågningen - fila eller slipa. Går sakta, går varmt, går trögt, styr dåligt, spånnet dammar ja det går att fylla på länge!

Författare:

- [Anders Larsen](#) (19 edits)
- [Ptr](#) (2 edits)
- [Mårten Swärd](#) (1 edits)

Undersidor: